

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ Restorative Justice

นรินทร์ทิพย์ ธีรวาณิชย์¹

บทนำ

เมื่อเอ่ยถึงคำว่า ยุติธรรม หรือ Justice เราต่างนึกถึง ความเท่าเทียม ความเป็นธรรม ความถูกต้อง โดยที่หากมีปัญหาหรือความขัดแย้งเกิดขึ้นในสังคม ทุกฝ่ายต่างประสงค์ที่จะได้รับการแก้ไขปัญหา หรือการลดข้อขัดแย้งด้วยความเป็นธรรม กระบวนการยุติธรรมจึงมิใช่เป็นเพียงการชี้ถูก ชี้ผิด หรือการแยกคำจากขาว เท่านั้น แต่การที่จะแก้ไขเยียวยาความเสียหายหรือลดข้อขัดแย้งที่จะนำไปสู่ความสันติสุขและสมานฉันท์ของคนในสังคม จะต้องมีการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นการประสานความร่วมมือของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดผลดีต่อทุกฝ่าย การดำเนินการเช่นว่านี้ คือ Restorative Justice ซึ่งหาคำแปลตรงตัวในภาษาไทยยากมาก และได้มีการบัญญัติเรียกว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มิใช่เรื่องใหม่ในสังคมโลกและสังคมไทย เพราะมีการดำเนินการอยู่ทั่วไป ทั้งแบบที่ไม่เป็นทางการและที่เป็นทางการ เช่น การไกล่เกลี่ย การวินิจฉัยปัญหาของผู้นำชุมชน เป็นต้น ประเทศไทยได้มีการศึกษาและนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เป็นทางการมาปฏิบัติบ้างแล้ว และมีนักวิชาการบางท่านได้เขียนตำราเกี่ยวกับเรื่องนี้ แต่ก็ยังไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นที่เข้าใจและรู้จักอย่างแพร่หลาย

บทความหัวข้อ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) นี้ ผู้เขียนได้แปล จากเว็บไซต์ Restorative Justice.org ซึ่งเป็นเสมือนคู่มือและมีรายละเอียดทางวิชาการ ที่น่าสนใจอย่างมาก ถึงแม้ว่าอาจจะมีข้อผิดพลาดในการแปลอยู่บ้าง แต่ก็หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ข้อมูลที่ได้แปลมานี้จะเป็นประโยชน์ ต่อผู้สนใจและสามารถนำไปประยุกต์ สำหรับการปฏิบัติที่เป็นการพัฒนากระบวนการยุติธรรม ของประเทศไทยได้

ทฤษฎีของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) คือทฤษฎีเกี่ยวกับความยุติธรรม ที่เน้นการเยียวยาแก้ไขความเสียหาย หรือความบอบช้ำที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะประสบความสำเร็จ ได้อย่างดีที่สุดด้วยกระบวนการที่ประกอบด้วยความร่วมมือของ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด

การดำเนินการและโครงการที่สะท้อนถึงวัตถุประสงค์เชิงสมานฉันท์ ที่จะแก้ไขปัญหาอาชญากรรมได้นั้น จะต้องมีการ

- ระบุและดำเนินการตามขั้นตอนเพื่อที่จะเยียวยาแก้ไขความเสียหายหรือความบอบช้ำที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม

¹ ศศ.บ. ศศ.ม.

เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ๘ สำนักงานกิจการยุติธรรม

- ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมนั้น ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ
- เปลี่ยนแปลง หรือแปรสภาพความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมระหว่างชุมชน และรัฐบาล ในการดำเนินการ เพื่อแก้ไขปัญหาอาชญากรรม

โครงการ และผลการดำเนินงานบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ประกอบด้วย

- การไกล่เกลี่ยเพื่อประสานความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิด (Victim Offender Mediation)
- การพบปะหารือ หรือประชุมร่วมกันเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหา (Conferencing)
- การจัดวงสนทนา (Circles)
- การช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อเป็นการเยียวยาผู้เสียหาย (Victim Assistance)
- การช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อเป็นการเยียวยาผู้ที่เคยกระทำความผิด (Ex-Offender Assistance)
- การฟื้นฟูสภาพ (Restitution)
- การให้บริการแก่ชุมชน (Community Service)

หลักการที่เป็นพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ 3 ประการ ได้แก่

- ความยุติธรรมทำให้เราต้องทำงานเพื่อช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ที่ถูกทำร้าย
- ผู้ที่เกี่ยวข้องมากที่สุด และได้รับผลกระทบมากที่สุดจากอาชญากรรมควรจะได้รับโอกาส ที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการหากต้องการเช่นนั้น
- บทบาทของรัฐบาลคือ การรักษาระเบียบสาธารณะที่มีความยุติธรรม และบทบาทของชุมชนคือการสร้างและรักษาไว้ซึ่งสันติภาพอันยุติธรรม

คุณค่าหลักของโครงการด้านการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ 4 ประการ ได้แก่

1. การเน้นการเปิดโอกาสให้มีการพบปะโดยตรง หรือเผชิญหน้ากันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุก ๆ ฝ่าย (Encounter) เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้แก่เหยื่อ ผู้กระทำ และสมาชิกในชุมชนที่ต้องการทำเช่นนั้นได้พบปะ และอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้น และผลสืบเนื่องจากอาชญากรรมนั้น
2. การซ่อมแซมเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น (Amends) โดยคาดหวังให้ผู้กระทำความผิด ดำเนินการด้วยตนเองในการซ่อมแซมและเยียวยาความเสียหายที่ตนได้ก่อให้เกิดขึ้นอย่างเป็นขั้นตอน
3. การบูรณาการกลับสู่ชุมชน (Reintegration) เพื่อพิจารณาแนวทางที่จะทำให้ผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิด สามารถกลับเข้าเป็นสมาชิกที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชุมชน และสามารถทำประโยชน์ให้แก่ชุมชนได้เหมือนเดิม

4. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Inclusion) เพื่อเปิดโอกาสแก่ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมบางประเภทได้มีส่วนร่วมในการหาทางออกให้แก่ปัญหาอาชญากรรม

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นแนวทางใหม่ในทางวิชาการด้านการดูแลผู้เสียหาย และอาชญาวิทยา ด้วยความตระหนักว่า อาชญากรรมนั้นก่อให้เกิดความเสียหายและบอบช้ำ ทั้งต่อบุคคล และชุมชนที่เกี่ยวข้อง กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์จะเน้นการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อเป็นการชดเชยและเยียวยา ความเสียหาย หรือความบอบช้ำที่เกิดขึ้นด้วยความยุติธรรม และเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในกระบวนการ ดังกล่าว ดังนั้น โครงการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงทำให้ทั้งผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและสมาชิกในชุมชน ที่ได้รับผลกระทบ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาอาชญากรรม หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นผู้มีบทบาทหลักของกระบวนการยุติธรรมในลักษณะนี้ ในขณะที่ผู้เชี่ยวชาญภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย จะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้เอื้ออำนวยการดำเนินงานของระบบที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิด การฟื้นฟูสภาพจิตใจและร่างกายของผู้เสียหาย และการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อันประกอบด้วยผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน กระบวนการเชิงสมานฉันท์นั้นประกอบด้วยการให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม โดยมักจะเป็นการหารือกันโดยตรง หรือโดยอ้อม ซึ่งเป็วิธีที่มีพลังไม่เฉพาะแต่ในการบำบัดเยียวยา ความเสียหายในทางวัตถุ หรือความบอบช้ำทางกายที่เกิดจากอาชญากรรมเท่านั้น แต่ยังสามารรถเยียวยา แก่ไขความเสียหายและความบอบช้ำที่เกิดขึ้นในทางสังคม จิตวิทยา และความสัมพันธ์ได้อีกด้วย

เมื่อมีฝ่ายใดที่ไม่สามารถ หรือไม่ต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการพบปะหรือร่วมกันดังกล่าว เราก็อาจเลือกใช้กระบวนการอื่น ๆ ในการส่งเสริมเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ในเชิงสมานฉันท์เพื่อการเยียวยาความเสียหาย และความบอบช้ำที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมแทน ทั้งนี้ ในส่วนของในการแก้ไขปัญาเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้กระทำ อาจใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การฟื้นฟู การบริการสังคม และการตัดสินอื่น ๆ ที่เป็นเชิงสมานฉันท์ สำหรับการแก้ปัญหาด้านการนำเหยื่อและผู้กระทำกลับเข้าสู่สังคมนั้น อาจทำได้โดยการให้การสนับสนุน และให้ความช่วยเหลือทางวัตถุ อารมณ์ และจิตวิญญาณ

ความหมายของกระบวนการยุติธรรมที่เน้นความสำคัญของกระบวนการ และผลลัพธ์ของการซ่อมแซม/เยียวยา มีดังนี้ :

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง ทฤษฎีเกี่ยวกับความยุติธรรมที่เน้นการเยียวยา แก่ไขความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะประสบผลสำเร็จได้อย่างดีที่สุด ก็ด้วยกระบวนการความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมที่ใช้อยู่ในปัจจุบันในหลาย ๆ แนวทาง ประการแรกคือ กระบวนการนี้มองการก่ออาชญากรรมอย่างครบถ้วนทุกมิติยิ่งขึ้น มากกว่าที่จะมองว่า อาชญากรรมเป็นเพียงแค่การละเมิดกฎหมายเท่านั้น หากแต่ตระหนักว่า ผู้กระทำความผิดนั้นได้ทำร้ายผู้เสียหาย สังคม หรือแม้แต่ตัวเอง ประการที่สอง คือ กระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้แต่ละฝ่าย ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการหาทางแก้ไขอาชญากรรมที่เกิดขึ้น แทนที่จะให้เฉพาะรัฐบาล และผู้กระทำมีบทบาท

หลักในการแก้ปัญหา แต่ให้ผู้เสียหาย และชุมชนเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาด้วย ประการสุดท้าย กระบวนการนี้มีแนวทางประเมินผลความสำเร็จที่แตกต่างออกไป นั่นคือ แทนที่จะประเมินจากการลงโทษนั้น จะทำให้ผู้ถูกลงโทษได้รับโทษมากเท่าไร เป็นการที่ความบาดเจ็บ / ความเสียหายนั้นได้รับการเยียวยา รักษา หรือป้องกันมากน้อยแค่ไหน

การหารือร่วมกันระหว่างเหยื่อ ผู้กระทำความผิด และชุมชน (Victim, Offender & Community Meetings)

การพบปะหารือร่วมกันระหว่างเหยื่อ ผู้กระทำความผิด และสมาชิกชุมชนที่ได้รับผลกระทบนั้นเป็นวิธีการที่สำคัญที่จะจัดการแก้ไขปัญหาในมิติที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม และความยุติธรรม เป็นที่ยอมรับกันว่า มี 3 แนวทาง ที่เป็นหลักของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยแต่ละแนวทางนั้นเน้นให้ผู้กระทำความผิดยอมรับความรับผิดชอบเกี่ยวกับการกระทำของตนทั้งนี้ แต่ละแนวทางก็อาจแตกต่างกันไปตามผู้ที่อาสาสมัครที่จะมีส่วนร่วมก็ได้

- การไกล่เกลี่ยเพื่อประสานความเข้าใจระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (Victim Offender Mediation) เป็นกระบวนการที่ให้โอกาสแก่ผู้เสียหายที่ต้องการพบปะกับผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสพบปะกันในสถานที่ปลอดภัย โดยที่การพบปะดังกล่าวจะต้องเป็นไปอย่างเป็นระบบและมีโครงสร้าง รวมทั้งต้องเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการอภิปรายเกี่ยวกับอาชญากรรม โดยมีผู้ประสาน / อำนวยการสนทนา ที่ได้รับการฝึกมาแล้วคอยให้การช่วยเหลือ ประโยชน์ของไกล่เกลี่ยเพื่อการประสานความเข้าใจระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดคือ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้พบกับผู้กระทำความผิดบนพื้นฐาน ของความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย ส่งเสริมให้ผู้กระทำความผิดได้เรียนรู้เกี่ยวกับผลกระทบของอาชญากรรม และเพื่อให้ได้รับผิดชอบในความเสียหายที่ตนเองได้ก่อขึ้นมา และให้ทั้งเหยื่อและผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสในการวางแผนร่วมกันในการแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้น

มีโครงการประสานความเข้าใจระหว่างผู้เสียหาย/เหยื่อ และผู้กระทำความผิดมากกว่า 300 โครงการ ในอเมริกาเหนือ และมากกว่า 500 โครงการในยุโรป การวิจัยเกี่ยวกับโครงการเหล่านี้ พบว่ามีความพึงพอใจในระดับสูงในหมู่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดที่เข้าร่วมโครงการ ผู้เสียหายมีความหวาดกลัวน้อยลง มีความเป็นไปได้มากขึ้นที่ผู้กระทำความผิดจะทำตามเงื่อนไขของการฟื้นฟูได้ทั้งหมด และจำนวนผู้กระทำที่กระทำความผิดซ้ำมีน้อยลงกว่าผู้ที่ผ่านกระบวนการยุติธรรมตามปกติ

- การพบปะหารือ หรือจัดการประชุมร่วมกันระหว่างกลุ่มครอบครัวและกลุ่มสังคม (Family or Community Group Conferencing) กระบวนการนี้ทำให้ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ตลอดจนครอบครัว เพื่อน และผู้สนับสนุนหลัก ๆ ของทั้งสองฝ่าย มาตัดสินใจร่วมกันว่าจะจัดการกับผลของอาชญากรรมอย่างไร เป้าหมายของการพบปะหารือร่วมกันในลักษณะนี้ คือการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกระทำความผิดมีส่วนร่วมโดยตรงในการหาทางจัดการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้น เพิ่มความตระหนักให้แก่ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับผลกระทบของการกระทำของตนเอง และให้โอกาสในการรับผิดชอบ ส่งเสริมให้มีระบบสนับสนุน

ให้ผู้กระทำการสามารถแก้ไข และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองในอนาคต และให้โอกาสผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายได้ติดต่อกับผู้สนับสนุนในสังคม

การพบปะหารือร่วมกันในลักษณะนี้ได้ปรับมาจากรูปแบบของชาวเมารีในนิวซีแลนด์ ซึ่งมีการดำเนินการในลักษณะนี้นอกหน่วยบริการสังคม และได้รับการปรับปรุงในออสเตรเลียเพื่อให้ตำรวจได้นำมาใช้ วิธีการนี้เป็นวิธีการที่ใช้ในอเมริกาเหนือ ยุโรป และแอฟริกาใต้ รวมทั้งกรณีที่ผู้กระทำเป็นเยาวชน (กรณีของนิวซีแลนด์ส่วนใหญ่จะดำเนินการโดยใช้วิธีนี้) และผู้กระทำที่เป็นผู้ใหญ่ การวิจัยเกี่ยวกับโครงการดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความพึงพอใจในระดับสูงของเหยื่อ / ผู้ถูกกระทำและผู้กระทำผิด ทั้งในแง่ของกระบวนการและผล

• **วงสนทนาของผู้สร้างสรรค์สันติภาพหรือผู้ตัดสินคดี (Peacemaking or Sentencing Circles)** เป็นกระบวนการที่ออกแบบขึ้นมาเพื่อสร้างความเป็นเอกฉันท์ขึ้นในหมู่สมาชิกในชุมชน ผู้ถูกกระทำ ผู้สนับสนุน ผู้ถูกกระทำ ผู้กระทำผิด ผู้สนับสนุนผู้ถูกกระทำ ผู้พิพากษา อัยการ ที่ปรึกษาด้านการป้องกันตนเอง ตำรวจ ผู้ที่ทำงานในศาล เพื่อการวางแผนการตัดสินคดีที่มีความเหมาะสมที่คำนึงถึงความต้องการ / ความหวังไขว่ของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์ของการสร้างเครือข่ายในลักษณะนี้ คือการส่งเสริมการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งหมด ให้โอกาสแก่ผู้กระทำได้ขอโทษ / แก้ตัว และให้ผู้ถูกกระทำ ผู้กระทำผิด สมาชิกในครอบครัว และชุมชน ได้มีปากเสียง และความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อที่จะแสวงทางออก หาทางในการจัดการกับสาเหตุที่เป็นพื้นฐานของพฤติกรรมอาชญากรรม และสร้างความรู้สึกของความเป็นชุมชน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณค่าร่วมกันของชุมชน

การสร้างเครือข่ายในลักษณะเช่นนี้ปรับมาจากแบบแผนของชนเผ่าพื้นเมืองของอเมริกัน และเป็นแบบแผนที่ใช้กันทั่วภูมิภาค

การเยียวยาแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม (Repairing the Harm Caused by Crime)

หลักของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อันประกอบด้วย การไกล่เกลี่ยเพื่อประสานความเข้าใจระหว่างเหยื่อและผู้กระทำ การจัดการพบปะหารือร่วมกันของกลุ่มชุมชน หรือกลุ่มครอบครัว และการสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างสันติภาพ และการตัดสินคดีนั้น จะจบลงด้วยการตกลงว่า ผู้กระทำจะสามารถชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมได้อย่างไร การตัดสินโทษด้วยกระบวนการยุติธรรมแบบพื้นฐาน 2 รูปแบบได้ถูกนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้แก่ การฟื้นฟูสภาพ และการบริการชุมชน

การฟื้นฟูสภาพ (Restitution) คือ การที่ผู้กระทำความผิดชดเชยมูลค่าความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย เป็นกระบวนการที่เหมาะสมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในฐานะที่เป็นวิธีที่ทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับผิดชอบในสิ่งที่ตนกระทำ และเป็นวิธีการในการชดเชยให้แก่ความเสียหาย / ความบาดเจ็บของผู้เสียหาย การจ่ายค่าชดเชยอาจจะสามารถประเมินได้ระหว่างกระบวนการไกล่เกลี่ยเพื่อประสานความเข้าใจ การพบปะหารือร่วมกัน การดำเนินการของวงสนทนา หรืออาจเป็นการกระทำตามคำสั่งของศาลก็ได้ ดังนั้น

เราจึงอาจกล่าวได้ว่า ผลเชิงสมานฉันท์นั้นอาจจะได้มาจากทั้งกระบวนการเชิงสมานฉันท์ หรือกระบวนการยุติธรรมตามปกติ

การศึกษาวิจัยแสดงให้เห็นว่า การฟื้นฟูสภาพสามารถเพิ่มความพึงพอใจให้กับผู้เสียหาย ในกระบวนการยุติธรรม ผลการศึกษาบางชิ้นได้แสดงให้เห็นว่า การฟื้นฟูเกี่ยวข้องกับการลดลงของการย้อนกลับไป กระทำ ความผิดใหม่ ในขณะที่ผลการศึกษาบางชิ้นก็แสดงให้เห็นว่า การฟื้นฟูที่เกิดจากการประณาม ระหว่างการเจรจาไกล่เกลี่ย เพื่อประสานความเข้าใจระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย นั้นมักจะได้รับการดำเนินการตามมากกว่าที่เป็นการตัดสินใจจากศาล

การบริการชุมชน (Community Services) หมายถึงงานที่ผู้กระทำความผิดทำเพื่อชุมชน การบริการชุมชนเป็นกระบวนการที่ถูกกำหนดขึ้นด้วยมุมมองเชิงสมานฉันท์ เพื่อเป็นวิธีการที่จะจัดการกับความเสียหายที่เกิดขึ้นกับชุมชนเมื่ออาชญากรรมเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม กระบวนการนี้สามารถใช้ทั้งเพื่อเป็นการชดเชยความผิดและความเสียหายที่เกิดขึ้น และเพื่อเป็นวิธีการที่จะปรับพฤติกรรมของผู้กระทำ การบริการชุมชนมีลักษณะของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เนื่องจากให้ความสนใจในการระบุถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นกับชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากอาชญากรรม และความพยายามที่จะรับรองว่า การบริการชุมชนของผู้กระทำการนั้น สามารถซ่อมแซมและชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ด้วย เช่น ในกรณีของผู้ชดเชยเด็กหรือกำแพง ก็อาจจะให้บริการสังคมโดยลงภาพที่ตนเองขีดเขียนนั้นออกไป

โครงการบริการสังคมในแอฟริกาจัดทำขึ้นบนพื้นฐานของกระบวนการในการฟื้นฟูและชดเชยค่าเสียหายตลอดจนตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน รวมทั้งทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับเข้าสู่ชุมชนได้ง่ายขึ้นด้วย

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทั่วโลก (Restorative Justice around the World)

ถึงแม้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จะมีอายุเพียงไม่เกิน 20 ปี แต่อิทธิพลของกระบวนการนี้ก็แผ่ไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ เราสามารถติดตามการพัฒนาของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นนวัตกรรม (Innovation) ของแต่ละประเทศในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการบูรณาการ (Integration) แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เข้าสู่ระบบยุติธรรมที่มีอยู่แล้วโดยแต่ละประเทศ

นวัตกรรมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Innovation)

ตัวอย่างต่อไปนี้ เป็นตัวอย่างของนวัตกรรมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

- มีการปรับเปลี่ยนการดำเนินการที่ทำอยู่แต่เดิม เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม ตัวอย่างนี้รวมถึงการประชุม /หารือร่วมกัน และการสร้างเครือข่าย / วงสนทนา

• การพบปะหารือโดยตรง หรือการเผชิญหน้ากันระหว่างผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิดในเรือนจำ ในยุโรป และอเมริกาเหนือ ในบางกรณีจะรวมถึงการที่ผู้เสียหายจะได้พบกับผู้กระทำความผิดในสถานการณ์ที่เรียกว่า "การไกล่เกลี่ยเพื่อประสานความเข้าใจภายหลังการตัดสินคดี" กิจกรรมในลักษณะนี้เคยใช้กรณีผู้ถูกตัดสินประหารชีวิตในเท็กซัส นอกจากนี้ ในบางกรณีอาจมีการนำผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิดที่ไม่เกี่ยวข้องมาพบกัน การพบกับคู่กรณีหลัก ๆ เหล่านี้จะนำมาใช้ในกรณีที่ผู้เสียหาย หรือผู้กระทำความผิดตัวจริงไม่สามารถมาร่วมได้ หรือเป็นการเตรียมการก่อนที่จะพบกับคู่กรณีตัวจริง

• "วงสนทนาหรือเครือข่ายผู้สนับสนุน" (Circles of Support) ในแคนาดา ทำงานร่วมกับผู้กระทำความผิดอย่างรุนแรงเกี่ยวกับการล่วงละเมิดทางเพศ (มักเป็นกรณีของการล่วงละเมิดทางเพศเด็ก) ซึ่งจะได้รับการปล่อยตัวออกมาหลังจากที่ได้รับการตัดสินคดีแล้ว โครงการนี้จะเป็นการเพิ่มความปลอดภัยให้แก่สาธารณชน โดยการจัดทำแผนการกลับเข้าสู่สังคมร่วมกับผู้กระทำความผิด ซึ่งมีการควบคุมพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดอย่างต่อเนื่อง และโดยการรับรองว่าในชุมชนมีทรัพยากรที่ผู้กระทำความผิดต้องการอยู่ กิจกรรมเช่นนี้ เป็นกิจกรรมเพื่อรับรองความปลอดภัยของผู้กระทำความผิด ซึ่งอาจดำเนินการโดยจัดให้มีเวทีสำหรับสมาชิกในชุมชนในการแสดงความต้องการ หรือความกังวลใจของตนเอง และมีการเข้าแทรกแซงในชุมชน เมื่อจำเป็น หรือโดยการทำงานร่วมกับตำรวจและเจ้าหน้าที่เพื่อให้การคุ้มครอง และให้บริการตามที่ต้องการ

• การตั้งกฎเกณฑ์เฉพาะของเรือนจำ (Unique Prison Regimes) ซึ่งเป็นวิธีการที่ได้รับการพัฒนาขึ้นในละตินอเมริกา หรือในสถานที่อื่นที่นักโทษอาสาที่จะอยู่ในเรือนจำที่ดำเนินการโดยอาสาสมัคร และนักโทษ กฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นนี้ อาจอยู่บนพื้นฐานของคติชุมชน หรือคติทางจิตวิญญาณบางอย่างที่ต้องอาศัย การเรียนรู้ผ่าน ตัวอย่าง และการฝึกงาน

• การพบปะหารือ หรือประชุมร่วมกันระหว่างชุมชน ผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิด ซึ่งกระทำในหลาย ๆ ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม กิจกรรมนี้ดำเนินการโดยตำรวจก่อนการสอบสวน โดยเจ้าหน้าที่คุมประพฤติ และในบางโอกาสโดยเจ้าหน้าที่ผู้ทำทัณฑ์บนในแคนาดา กิจกรรมนี้ทำขึ้นเพื่อเป็นการเพิ่มเติมจากการพบปะระหว่างผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ องค์กรพัฒนาเอกชน ได้ดำเนินการอยู่แล้ว

• กระบวนการสมานฉันท์ได้ถูกใช้ในการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างประชาชนและรัฐบาล ตัวอย่างได้แก่ คณะกรรมการข้อเท็จจริง และการประณิษยนอมในแอฟริกาใต้ และคณะกรรมการสนธิสัญญา Waitangi ในนิวซีแลนด์

การบูรณาการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก (Integration) จะเห็นได้ว่า แนวทางเชิงสมานฉันท์ได้ถูกนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักทั่วโลก

• การดำเนินการทางกฎหมาย (Legislative action) เป็นการลดปรากฏการเชิงกฎหมาย หรือเชิงระบบ โดยการใช้โครงการเชิงสมานฉันท์ การสร้างแรงจูงใจเชิงกฎหมายเพื่อใช้แนวทางสมานฉันท์ การจัดทำโครงการสมานฉันท์โดยมีการให้คำแนะนำ และมีโครงสร้างชัดเจน ตลอดจนปกป้องสิทธิของผู้กระทำความผิด และผู้เสียหาย

• มีการให้งบประมาณสนับสนุนแก่เจ้าหน้าที่ในโครงการมากขึ้น เช่นในเบลเยียม ซึ่งได้รับรองแผนระดับโลก เพื่อที่จะลดการว่างงาน และเพื่อเปลี่ยนแปลงแง่มุมบางอย่างของกระบวนการยุติธรรม เทศบาลต่าง ๆ จะได้รับเงินช่วยเหลือเพิ่มเติมสำหรับเจ้าหน้าที่ในโครงการถ้าเจ้าหน้าที่เหล่านั้นยินดีช่วยดำเนินการในกระบวนการลงโทษหรือมาตรการบางอย่างเช่น การไกล่เกลี่ยของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

• การวางแผนโดยคำนึงถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างกว้างขวาง (Jurisdiction-wide Planning) มีการนำหลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในโครงสร้างอย่างเป็นระบบ กิจกรรมนี้กระทำทั้งในระดับรัฐและระดับจังหวัด และในระดับชาติในบางประเทศ จุดมุ่งหมายของการดำเนินการเช่นนี้ คือเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุติธรรม และสมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการที่นำไปสู่แผนเพื่อการปฏิบัติและการขยายขอบเขตของกระบวนการเชิงสมานฉันท์

• จำนวนของโครงการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพิ่มมากขึ้น กล่าวคือ มีมากกว่า 500 โครงการที่ดำเนินการอยู่ในยุโรป และมากกว่า 300 โครงการในสหรัฐอเมริกา การสำรวจในแคนาดาเกี่ยวกับโครงการสมานฉันท์พบว่ามีการดำเนินการมากกว่า 100 โครงการ

• องค์การระหว่างประเทศ (Intergovernmental Bodies) มีความตระหนักถึงความสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากขึ้น ดังจะเห็นได้จากในปี 1999 ที่คณะกรรมการระดับรัฐมนตรีของสภาแห่งยุโรปได้รับรองข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้การไกล่เกลี่ยในคดี / ประเด็นทางอาญา คู่มือนานาชาติเกี่ยวกับความยุติธรรมสำหรับผู้เสียหายขององค์กรสหประชาชาติระบุว่า "โครงสร้างของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทำให้ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และชุมชนทั้งหมดได้มีส่วนร่วมเพื่อสร้างแนวทาง ที่มีความสมดุลซึ่งมีผลโดยตรงต่อตัวผู้กระทำความผิด และคำนึงถึงผู้เสียหายเป็นหลัก การชดเชย / ทดแทน ให้แก่ผู้เสียหายนั้นเป็นลักษณะที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศ ที่พัฒนาแล้ว หลายประเทศ"

สรุป

การไกล่เกลี่ยเพื่อประสานความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิด การพบปะหารือหรือประชุมร่วมกันเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหา การจัดวงสนทนา การช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อเป็นการเยียวยาผู้เสียหาย การช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อเป็นการเยียวยาผู้ที่เคยกระทำความผิด การฟื้นฟูสภาพ และการให้บริการแก่ชุมชน เป็นหลายวิธีการปฏิบัติของกระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์ ที่เหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำความผิด และ/หรือปัจเจกบุคคล/สมาชิกชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมที่จะรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหา ที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม โดยให้ความสำคัญในการปฏิบัติต่อเหยื่อด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากขึ้น

ข้อมูลอ้างอิง

"Introduction." Restorative Justice Online. <http://www.restorativejustice.org/intro>

